

Haçlı İdeasında Tanrı Tasavvuru ve Haçlı Seferlerine Tesiri

Ayşe Çekiç*

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar,
Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu
Üniversitesi, İslami İlimler
Fakültesi, İslam Tarihi ve
Sanatları Bölümü,
Mardin/TÜRKİYE
aaysecekic@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4214-1584

Geliş: 14 Şubat 2024
Kabul: 3 Mayıs 2024
Yayın: 10 Ağustos 2024

Bu çalışma ön inceleme sürecinde
ve yayımlanmadan önce
iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

Haçlı seferleri tarih yazımı, Batı Avrupa'nın kendi ideal tarihine ulaşma arzusunun bir uzantısıdır. Roma'nın yıkılması akabinde oluşan otorite boşluğu Katolik dünyanın kendisine yeni bir dünya nizamı ihdas etme sürecini ortaya çıkarmıştır. Dini referanslı çıkış noktasıyla Haçlı seferleri Tanrı'nın Haçlılara kurtuluş ve zafer vaadini sunmaktadır. Haçlı düşüncesine göre Tanrı'nın eli Haçlılar kanalıyla yeryüzüne iltica edecek ve Tanrı devleti Haçlı seferleriyle Kudüs'te kurulmuş olacaktır. Haçlı ideası bu fikriyatla kendisine yeni bir dünya nizamı kurgularken, Tanrı'yı da bu nizamın en tepesine yerleştirmiştir. Bu makalenin amacı Haçlı düşüncesinde Tanrı tasavvurunun nasıl ve ne şekilde ele alındığını incelemektir. Literatürde Haçlı kaynaklarına dayanarak böyle bir çalışmanın olmayışı makalenin önemini ortaya çıkarmaktadır. Haçlı kaynaklarının yöntemsel analizi sayesinde Haçlı düşüncesindeki Tanrı tasavvuru ve yansımaları anlaşılmalı çalışılmıştır. Sonuç itibarıyla Haçlıların Tanrı'yı kendilerini harekete geçirci bir mevkide konumlandırması Haçlıların özerk Tanrısını icat edip Tanrı Devleti'ni kurmalarına yardımcı olurken; Haçlıların Tanrı tarafından seçilip yüceltilen bir millete dönüşmesine de dayanak teşkil etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Haçlı seferleri, İdeal Tanrı, Tanrı devleti, Kudüs, Haçlı milleti

The Envision of God in the Crusader Idea and its Effect on the Crusades

Research Article

* Responsible Author, Ph.D.,
Mardin Artuklu University,
Faculty of Islamic Sciences,
Department of Islamic History
and Arts,
Mardin, TURKIYE
aaysecekic@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4214-1584

Received: 14 February 2023
Accepted: 3 May 2024
Published: 10 August 2024

This paper was checked for
plagiarism using iThenticate
during the preview process and
before publication.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution
4.0 (CC BY-NC 4.0)
International License

ABSTRACT

The historiography of the Crusades is an extension of Western Europe's desire to reach its own ideal history. The vacuum of authority following the fall of Rome led the Catholic world to create a new world order for itself. With its religiously referenced starting point, the Crusades offer God's promise of salvation and victory to the Crusaders. According to the Crusader idea, the hand of God will ascend to the earth through the Crusaders and the state of God will be established in Jerusalem through the Crusades. With this idea, the Crusader idea constructed a new world order for itself and placed God at the top of this order. The aim of this article is to analyse how and in what way the envision of God was dealt with in Crusader thought. The lack of such a study based on Crusader sources in the literature reveals the importance of this article. Through the methodological analysis of Crusader sources, the conception of God in Crusader thought and its reflections have been tried to be understood. As a result, the Crusaders's positioning of God in a mobilising position helped the Crusaders to invent their autonomous God and establish the God State; it also formed the basis for the transformation of the Crusaders into a nation chosen and glorified by God.

Keywords: Crusades, Ideal God, the God-state, Jerusalem, Crusader nation

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Atf - Cite: Çekiç, A. Haçlı İdeasında Tanrı Tasavvuru ve Haçlı Seferlerine Tesiri. *History Studies* 16, no. 3 (2024): 355-367.

Giriş

Haçlı seferleri 11. Yüzyılın Avrupası için düşünsel bazda büyük bir devrimi içerisinde barındırmaktadır.¹ Fiili olarak seferlerin ortaya çıkışı, 5. Yüzyıldan itibaren dağınık halde bulunan Batı dünyasının Doğu'ya odaklanarak toparlanmasına hizmet etmiştir.² Roma'nın dağılması kıta Avrupası için siyasi bölünmüşlüğü yanında fikri bölünmüşlüğü de beraberinde getirmiştir.³ Siyasal merkezi parçalanma sonrasında Avrupa merkez güç olarak kilisenin etrafında toparlanma çabasına girmiştir.⁴ Haçlı seferlerinin ortaya çıkması bu çabanın en görünür sonucu olarak gözükmektedir.

Haçlı seferleri, genel bir çerçeveden bakıldığında Hristiyan Batı dünyasıyla Müslüman Doğu dünyasının savaş merkezli karşılaşması sürecidir.⁵ İslamiyet'in ortaya çıkışı ve oldukça kısa bir zaman zarfında yayılması süreci dünya tarihini derinden etkileyen kırılmalara yön tayin etmiştir.⁶ 5. Yüzyılın sonlarında Batı Roma'nın yıkılması akabinde Avrupa'nın içerisine düştüğü siyasi kriz ortamı, İslam'ın yayılma hızına karşı koyamayarak İspanya'nın/Endülüs İslamlaşması zeminini oluşturmuştur.⁷ İspanya'nın 8. Yüzyılın başlarından itibaren İslam'ın yayılma alanı hattında bulunmuş olması erken dönemlerden itibaren Batılı Hristiyanların İslam'a bakışını olumsuz yönde etkilemiş ve derinleştirmiştir.⁸ Roma'nın yıkımı akabinde yaşanan bu düşüş-devlet ve sosyal organizmalar eksenli-Hristiyanlık tutkallıyla yeni kurtuluş reçetelerinin aranması kapısını açmıştır.⁹ Burada Hristiyanlığın sonluluk erekli tarih yorumu ve her şeyin dizayncısı ve yürütücüsü kabilinden Tanrı-bir o kadar da koruyucu Babatasavvuru¹⁰ kıta Avrupa'sının Haçlı üst çatısında toplanmasına yardımcı olmuştur. Buna binaen Haçlı seferleri 11. Yüzyılın ikinci yarısında başladığında¹¹ Haçlılar, kendilerini olumsuz maddi ve manevi koşullardan kurtarıcı formda dizayn ettikleri Tanrı'yı da sefere dâhil etmişlerdir.¹² Bu idealde Roma'dan miras kalan emperyal içgüdünün Tanrı eksenli yeniden reformizesi ise Haçlı seferlerini hızlandırıcı bir rol oynamıştır. Bu makalede Haçlı Seferlerinin oluşmasında Haçlıların Tanrı tasavvurlarının etki paydası incelenmiştir. Haçlı fikriyatında Tanrı'nın konumlandırılışı ve Haçlı seferlerinde Hz. İsa'yı da harekete geçirici bir formatta yorumlanışının anlaşılması, Haçlı seferlerinin düşünsel zeminde ele alınmasını gerekli kılan bir konudur. Literatüre bakıldığında çoğunlukla kronikvari ve olay-olgu sarmalında neden

¹ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş (İstanbul: Yeditepe, 2016), 16-17; Henri Pirenne, *Avrupa Tarihi*, çev. Sinan Akbaytürk (İstanbul: Selenge, 2022), 135-36.

² Ye.-G. Agibalova-Donskoy, *Ortaçağ Tarihi*, çev. Çağdaş Sümer (İstanbul: Yordam, 2017), 91-97; Victor Duruy, *Orta Çağ tarihi*, çev. İpek Kalaycıoğlu (Ankara: Fa Kitap, 2022), 87-89; Henri Pirenne, *Avrupa Tarihi*, çev. Sinan Akbaytürk (İstanbul: Selenge, 2022), 134-37.

³ Jacques Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, çev. Hanife-Uğur Güven (Ankara: Doğu Batı, 2015), 32-35; Umberto Eco, *Ortaçağ (Barbarlar-Hristiyanlar-Müslümanlar)*, çev. Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul: Alfa, 2014), 50-55.

⁴ Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi Ortaçağ*, çev. Muammer Sencer (Ankara: Bilgi, 1972), 144-46; Gordon Kerr, *Charlamagne'den Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, çev. Cumhur Atay (İstanbul: Kalkedon, 2011), 13-15.

⁵ Franco Cardini, *Avrupa ve İslam*, çev. Gürol Koca (İstanbul: Literatür, 2004), 23-32; Çerkez Şeyhizade Halil Halid Bey, *Hilal ve Haç Kavgası*, çev. Gazanfer Şahin (İstanbul: Babıali Kültür yayımları, 2017), 19-24.

⁶ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, c. 1 (Ankara: TTK, 2008), 3-15; Adam Mez, *Onuncu Yüzyılda İslam Medeniyeti: İslam'ın Rönesansı*, çev. Salih Şaban (İstanbul: İnsan, 2014), 14-17.

⁷ Stanley -Arthur Lane Poole-Gilman, *Endülüs: Arapların İspanya'yı Fethi ve Sonrası*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Say, 2021), 33-44; Cardini, *Avrupa ve İslam*, 12-15.

⁸ R.W. Shouthern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, çev. Ahmet Aydoğan (İstanbul: Yöneliş, 1970), 24-32.

⁹ W. Montgomerie Watt, *İslam'ın Ortaçağ Avrupası Üzerindeki Etkisi*, çev. Ü. Hüsrev Yolsal (Ankara: Bilgesu, 2013), 79-83; Henri Pirenne, *Hız. Muhammed ve Charlemagne*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge Yayınları, 2006), 271-74; İbrahim Kalın, *Ben Öteki ve Ötesi* (İstanbul: İnsan, 2016), 41-42.

¹⁰ Henry Rousso, *Şimdiki Zamanın Tarihini Yazmak Tarih, Tarihiçi ve Çağdaşlık*, çev. Volkan Çandar (İstanbul: İletişim, 2021), 44-45; Ayşe Çekiç, "Aziz Augustinus'un Tanrı Devleti'ni Kurmak: Papa II. Urbanus ve Haçlı Savunusu", *Akademik İncelemeler Dergisi* 18, no. 2 (2023): 383.

¹¹ P. M. Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: TVYY, 1999), 39-40.

¹² Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 117; Michaud, *Histoire des Croisades* (Paris, 1860), 64; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1:84-85.

sonuç ilişkilerinin irdelendiği Haçlı seferleri tarihi-ki oldukça geç bir dönem olan 16. Yüzyılda tematikleştirilmiştir.¹³ bu makalede ele alınan veçhesiyle gerek Haçlı aklının gerekse de Haçlı tarih yazımının anlaşılması konusunda incelenmesi zaruri bir mevzudur. Bu yönüyle çalışmanın orijinal ve bir o kadar da Haçlı düşün dünyasını Tanrı ideali özelinde anlamlandırma çabasının mevcut literatüre sunacağı katkı anlaşılır durmaktadır. Bu yönüyle çalışma, Haçlı Seferleri tarihini anlatmaktan masundur. Makalede Haçlı kaynaklarında Tanrı ve Tanrı'yla iktibaslı konular ele alınmış ve kaynak analizi ile söylem analizi yöntemi sayesinde bir değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Sonuç itibariyle Haçlı seferlerinin oluşmasında Haçlıları koruyucu, yola çıkarıcı ve daimî surette destekleyici veya desteklemeye hazır yollar hazırlayıcı Tanrı idealinin/tasavvurunun, seferlerin yapılmasında ve devam etmesinde önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

1. Haçlıların Tanrı Tasavvuru ve Haçlı Seferlerindeki Rolü

Haçlı seferlerine katılanlar ilk seferden itibaren Kudüs'e gitmek adına yürüdükleri yolu ve yolculuğu, nedenleri ve sonuçları bağlamında yazma gereği duymuştur. Bu vesileyle Haçlı aklının anlamlandırılması konusunda tarihe mal olmuş Haçlı kronikleri/kaynakları araştırmacıların önünde bir projeksiyon edasıyla durmaktadır. Anadolu'nun Selçuklu Türkleri eliyle İslamlaşmaya başladığı 11. Yüzyıl Haçlı Seferlerinin oluşumunun hızlanmasına neden olan parametreler içermektedir.¹⁴ Selçuklular, Anadolu'yu fethettiler esnada Bizans'ın içinde bulunduğu sıkıntılı süreç-ki bu süre zarfında Ortodoks ve Katolik dünya birbirini aforoz ederek büyük bir ayrıma gitmişti (Shizma/1054)¹⁵-şunu göstermişti ki cihat şuuruyla Anadolu'yu fethettiler Selçuklulara karşı durulabilecek ortak nokta tüm Hristiyan dünyayı bağlayıcı bir nosyona sahip olmalıydı. Bu minvalde tüm yaşanan ayrılıklara ve çıkar çatışmalarına rağmen Bizans'ın Selçukluları Anadolu'dan atmak adına Batı Katolik dünyadan yardım talebi gecikmeden karşılığını bulmuştu.¹⁶ Zira Batı Avrupa'nın Doğu'daki dindaşlarına yardım ederken elde edecekleri kazanım¹⁷ Roma iktidarının yıkımı ve feodalitenin tahribatı¹⁸ neticesinde Avrupa'yı dar boğaza sokan siyasi, ekonomik ve sosyal sorunları ortadan kaldırmaya namzet gözükmekteydi. Batı Katolik dünyayı Doğu'ya kanalize edecek seferlerin garantör ve yürütücü gücü Papalık makamının olması da dönemin Avrupası göz önünde bulundurulduğunda oldukça etkili bir söylem icra etmeye hizmet edecek benzemekteydi.¹⁹ Zira Roma'nın yıkılması sonrasında Avrupa siyasetinin din merkezli kilise eliyle icra edildiği

¹³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1:16-17; Carole Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Alfa, 2015), 32-33; Cecile Morrison, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar (Ankara: Dost, 2005), 8.

¹⁴ Mikhael Attaleiates, *Tarih*, çev. Bilge Umar (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 2008), 164-68; Bar Hebraeus Gregory Abu'l Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, c. II (Ankara: TTK, 1999), 339-40; Osman Turan, *Selçuklular ve İslâmiyet* (İstanbul: Ötüken, 2010), 50-51; Dan Jones, *Haçlılar: Kutsal Topraklar Uğruna Yapılmış Savaşların Kanlı Yazılmış Öyküsü*, çev. Melisa Miller (İstanbul: Kuzey Yayınları, 2020), 90-91; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri* (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997), 5.

¹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1:45; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 41; Peter Frankopan, *The First Crusade* (Cambridge: Harvard University Press, 2012), 16-18.

¹⁶ Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar-*, çev. Ergin Ayan (İstanbul: Ötüken, 2016), 40-41; Cecile Morrison, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar (Ankara: Dost, 2005), 20-21; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1:50-55; Jacob I. Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Çağrı Yüksek (İstanbul: Indie, 2021), 23-25; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Ali Berktaş (İstanbul: YKY, 2016), 20-21.

¹⁷ Ergin Ayan, çev., *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum* (İstanbul: Selenge, 2013), 49-50; George W. Cox M. A., *Haçlı Savaşları Tarihi*, çev. İhsan Durdu (İstanbul: Ark, 2018), 34-35; Jonathan Riley Smith, *What Were the Crusades?* (San Francisco: Ignatius Press, 2002), 12-13.

¹⁸ Agibalova-Donskoy, *Ortaçağ Tarihi*, 97-98.

¹⁹ Morrison, *Haçlılar*, 23-24; Pirenne, *Avrupa Tarihi*, 135-36; Paul M. Cobb, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Say, 2018), 35-36; Andrew Jotischky, *Crusading and the Crusader States* (Routledge, 2004), 47.

düşünüldüğünde, bu durumun hem siyaseti dinin şekillendirdiği manasını taşıdığını; hem de cari kılınacak harekât ve söylemlerin yürütücüsünün kilise olacağını aşikâr kılmaktaydı.

1095 yılında Clermont Konsilinde verilen genel Haçlı vaazıyla başlayan²⁰ seferlerin merkezinde Kilise görünümü Tanrı bulunmaktadır. Burada Tanrı'nın şahsi tercihini ele almaktan ziyade Papalık makamının böylesi bir sefer hazırlığını Tanrı garantörlüğünde yapma arzusunu irdeleyeceğimizi belirtmekte fayda vardır. Zira temel mesele Tanrı'nın iradi tercihi meselesi değildir; aksine Haçlı aklının Tanrı'sını icat etmesi meselesidir. Bu konuda Papa II. Urbanus'un seferleri başlattığı konuşmasında dile getirdiği nokta oldukça fikir verici durmaktadır. İlk Haçlı katılımcısı ve kronik yazarlarından olan Fulcherius Carnotensis'in aktarımıyla Papa Urbanus, Tanrı'nın izniyle Clermont'a gelerek, Tanrı'nın hizmetkârlarına yani Hristiyanlara verdiği vaazında Tanrı'nın nazırları olarak dini yeniden tesis etmeyi ve güçlendirmeyi tembihlemiştir.²¹ Dinsizliğin yeryüzünden kaldırılmasının Tanrı'ya duyulan bir sadakat olduğunu da vurgulayan Papa, konuşmasında şunları dile getirmektedir:

*"Dinsiz güçlerden tamamen kurtarılan topluluklarda yer alan kiliseyi koruyun, yeryüzü meyvelerinin tümünün sadakatle Tanrı'ya vergi olarak verilmesini sağlayın. Satılmasına ya da saklanmasına mani olun."*²²

Papa, burada kilisenin eski gücüne ulaşması durumunda Tanrı'nın memnun olacağını ve Hristiyanların yeryüzü meyvelerinin tamamını Tanrı'ya vergi olarak sunacaklarını dile getirmektedir. Egemenlik Tanrı adına gerçekleşecek ve Tanrı Haçlıların kazanımlarının tahsildarı olacaktır. Bu düşünceye ilave olarak Haçlı kronikçisi Willermus da bazı yaklaşımlar serdetmektedir. Willermus'a göre gerek Avrupa'nın içinde bulunduğu sıkıntılar gerekse de Bizans'ın Türkler karşısında gerileyişi *Tanrı'nın ümmeti'*ni esarete duçar kılmıştı. Bu durum neticesinde Hristiyanlar var güçleriyle Tanrı'ya iltica ederek ondan yardım talebinde bulunmuşlar ve Tanrı da onların yenilmişliğini ve sıkıntılarını ortadan kaldırmaya karar vermişti. Willermus bunları anlattıktan sonra Haçlı kroniğini kaleme almasının gerekçesi olarak Tanrı'ya/Mesih'e iman edenlerin belleğine bu tarihi dönüm noktasını kazıma arzusu içerisinde olduğunu ifade etmektedir.²³ 1. Haçlı seferinin katılımcısı ve kronikçisi olan Raimundus'un sözleri de eserini: *Tanrı'nın yaptığı kudretli işleri bildirmek amacıyla yazdığı*²⁴ yolundadır. Haçlı kaynaklarından anlaşıldığı üzere Haçlı Seferi, Tanrı'nın görünür kılındığı bir seferdir ve O'nun muazzam icraatıdır. Tanrı bu sefer vesilesiyle kendi ordusunun²⁵ eliyle kiliseye saygın konumunu bahşedecek ve ümmetini yeryüzünde kayıracaktır. Haçlı aklının icadı olan Tanrı bu vesileyle seferlerin en tepeden organizatörü konumunda tasavvur edilmiştir. Carnotensis'in yaklaşımıyla dostlarını ve düşmanlarını Haçlı seferleriyle ayıran Tanrı, Haçlı olan herkesi koşulsuz şartsız kendine dost edinmiştir.²⁶ Tanrı'nın Haçlı seferlerinde destekçi konumu ve itici bir gücü bulunmaktadır. Haçlı kaynaklarının pragmatist yaklaşımıyla Tanrı, Batı Avrupa'nın konjunktürel arzusu ekseninde tarihe mal edilmiş ve Haçlılar kendi Tanrılarını (Haçlı Tanrısı) icat etmiştir. Haçlıların böyle bir motivasyonla yola

²⁰ Peter Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 57; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1:83; Jotischky, *Crusading and the Crusader States*, 46; Norman Daniel, *The Arabs and Mediaeval Europe* (London: Longman, 1975), 111.

²¹ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi "Kutsal Toprakları Kurtarmak"*, çev. İcan Bihter Barlas (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2009), 45-47.

²² Fulcherius Carnotensis, 49; Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, çev. F.R. Ryan (The University of Tennessee Press, ty), 64.

²³ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 42-43; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, c. I (New York: Columbia University Press, 1943), 79-81.

²⁴ Raimundus Aquilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2019), 49.

²⁵ Raimundus Aquilers, 49.

²⁶ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 51; Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 66-67.

çıkmiş olmaları ise başarı paydalarını arttırmışa benzetmektedir. Çünkü karayolunu tercih ederek yola çıkan Haçlıların Kudüs'e kadar çeşitli zorluk ve sıkıntılarla²⁷ baş edebilme yetileri Tanrı'nın onları seçip yücelttiği argümanıya ilintili gözükmektedir. Nietzsche'nin insan arzusu ve tercihinin ürünü olarak Tanrı'nın ölümü²⁸ dediği fikriyat Haçlılar eliyle Tanrı'nın doğumunu sağlamış ve Haçlılar kendilerine faydalı bir savaş ve intikam Tanrısı yaratmışlardır.²⁹

2. Tanrı'nın Vaadi ve Haçlı Kimliğine Tesiri

T. Bewes *Şeyleşme* adlı çalışmasının "Post-Yapısalcılık ve namevcut Tanrı" faslında Hristiyan geleneğin tarihsel bağlamda, kimliğini tedricen açığa vuran gizli Tanrı figüründen bahsetmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda içinde taşıdığı gizden kaynaklı olarak insan ve Tanrı'yı eşzamanlı kılmaktadır.³⁰ Bu yaklaşım Haçlı ideasındaki Tanrı'yı anlamlandırma konusunda oldukça fikir verici bir mahiyet taşımaktadır. Tanrı ve insanın eşzamanlılığı meselesi insanın Tanrı'yı tarihe isteği ölçüsünde dâhil ettiği sürece, Tanrı'ya istediğini yaptıracağı anlamına gelmektedir. Bu yönüyle Haçlı Tanrı tasavvuru kendi dünyevi ve uhrevi arzusunu önce Tanrı'ya vaad ettirmiş; akabinde bu vaadin gereğini yerine getirerek Haçlı kimliğini Tanrı'dan destekli formata entegre etmiştir.

Haçlıların Kudüs'ü dinsiz addettikleri Müslümanlardan kurtarmak ve Doğu'daki dindaşlarına yardım etmek adına çıktıkları hac yolculuğu Tanrı moderatörlüğünde başlamıştır.³¹ Tanrı'nın, Haçlı fikriyatına göre bu yolculuğun başından sonuna değin dile getirdiği bazı vaatleri bulunmaktadır. Bu vaatlerin Haçlı üst kimliğini nasıl berkittiği konusunu ele alırken vaatleri Haçlı kaynaklarında ifade edilen aşamalara göre değerlendirmeye tabi tutmak elzemdir. Buna binaen Haçlıların yarattığı Tanrı, öncelikli olarak Haçlılara kendi dinini yani Hristiyanlığı aşağılanmış durumdan kurtarmak adına birleşmelerini öğütlemektedir. Dönemin parçalı Avrupası düşünüldüğünde siyasi olarak bu birleşim tam olarak Tanrısal bir ateşkesi sağlayacaktır.³² Bu durum Roma'nın yıkılması akabinde Romalı kimliği yeniden müesses bir vaziyette kurumsallaştıran Papalığın vizyonu ile ilintili durmaktadır.³³ Tanrı, Haçlıların yola çıkmasını papalığın ağzından istediğinde irad ettiği vaat oldukça açıktır: Haçlılara Kudüs'ü kurtarmak adına çıktıkları yolda daimi olarak zafer armasıyla destekleneceklerinin sözü verilmektedir.³⁴ Bu yaklaşım Haçlılar için önünde sonunda muzaffer olacakları motivasyona erişmelerini kolaylaştıracaktır. Zira çıkılan hac yolculuğu bilinmezliklerle doludur ve Haçlıların çoğu hiç görmedikleri Kudüs'e³⁵ ilerlerken Tanrı'nın Papalık vasıtasıyla verdiği bu vaadi içselleştirerek bu yola çıkmışlardır.

*O kadar gözyaşı akıtmalarına rağmen Tanrı sevgisi için sahip oldukları her şeyi bırakıp gitmekten kaçınmamışlardı. Çünkü Tanrı onlara söz verdiği gibi bıraktıklarından yüz kat fazlasını alacaklarından eminlerdi.*³⁶

²⁷ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 71-79-85.

²⁸ Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüst*, çev. A. Turan Oflazoğlu (İstanbul: Bilgi, 1964), 12-107.

²⁹ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum*, 87; Rosalind Hill, çev., *Gesta Francorum The Deeds of The Franks and The Other Pilgrims to Jerusalem* (Oxford: Clarendon Press, 1979), 32; Caffaro, *Genoa and The Twelfth-Century Crusades*, çev. Martin-Jonathon Hall-Phillips (England: Ashgate, 2013), 50-51; Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 67; B.S.-D.S. Bachrach, çev., *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen* (England: Ashgate, 2005), 45.

³⁰ Timoty Bewes, *Şeyleşme (Geç Kapitalizmde Endişe)*, çev. Deniz Soysal (İstanbul: Metis, 2017), 93.

³¹ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 49-51; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, I:87-90.

³² Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 53; Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 68.

³³ Christopher Dawson, *Batı'nın Oluşumu*, çev. Dinç Tayanç (İstanbul: Dergâh, 1997), 42-43.

³⁴ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 53.

³⁵ J.F. Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, çev. Güray Kırpık (Ankara: Lotus, 2011), 104.

³⁶ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 59; Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 74.

Başlangıç itibariyle Tanrı'nın bütün Haçlıları kendi yolunda birleştirmesi ve cesurca davranıp bu yola çıkanlara geride bıraktıklarının yüz katı ihsanda bulunacağı vaadi/algısı dini bir tatmin sağlamanın yanında dünyevi bir kazanımı da içermektedir. Bununla birlikte Tanrı'nın buyruğuna ve vaadine inanarak boyun eğip bu yola çıkanlar için kendi toplumlarında bir gurur vesilesi olacakları düşüncesi de sosyolojik olarak bakıldığında Haçlılar, Tanrı vaadine uydukları kadar toplumsal tabanda karşılık bulacakları anlamını taşımaktadır: *Kalanlarda büyük bir keder, gidenlerde ise inanılmaz bir gurur vardı.*³⁷ Buradan hareketle Tanrı'nın memnuniyeti ile toplumun meşruî kabulü doğru orantılı bir mahiyet taşımaktadır.

Tanrı, Haçlılara Kudüs'e yürümeleri ve kutsal saydığı Kudüs'ü dinsiz olarak tabir ettiği Müslümanlardan kurtarmaları karşılığında³⁸ krallık vaad etmektedir. Haçlı kronik yazarı Willermus bununla ilgili olarak şöyle demektedir: *Adımı yerleştirmek için kendime seçtiğim Yeruşalim, bak kralın sana geliyor.*³⁹ Bu Tanrı'nın vaadinin en tepe noktasıdır. Zira Haçlıları yola çıkarırken Tanrı, onlarla birlikte olduğunu ve desteklediğini ifade ederken, bunun Kudüs'ü kurtarmak adına olduğunu da altını çizmiştir. Haçlılara binaen kullanılan *Rabbin elinde güzellik tacı, Tanrı'nın elinde krallık sarığı olacaktır* ifadesi de Tanrı destekli Haçlıların Kudüs'te bir devlete nail olacaklarının müjdesini taşımaktadır. Tanrı'nın Haçlılara vermiş olduğu vaadi tedricen aşamalandırır isek:

1. Tanrı vaadi parçalı Avrupa kıtasını aynı ideal uğrunda birleştirmeyi başarmıştır.
2. Sefere katılanlar, daimî olarak Tanrı'nın desteğini bulacaklarını düşünmektedirler.
3. Sefere katılım sağlayan Haçlılara Tanrı bir şeref bahşedecektir. Avrupa milletleri içerisinde her bir Haçlının-hürsüz, katil vb. suçları işlemiş olması hiçbir şey değiştirmez-şerefle anılmalarından ötürü bu vaat sosyolojik anlamda güçlü bir tatmin sağlayarak Haçlılar için motivasyonu arttırmıştır.⁴⁰
4. Seferin sonunda Tanrı, Haçlılara Kudüs merkezli bir iktidar/devlet bahşedecektir.⁴¹

Haçlı kaynaklarının anlattığı Tanrı'nın vaatleri aynı zamanda bir Haçlı kimliğini inşa etmiştir. Haçlı kimliğinin en birincil özelliği seçilmiş olmaları durumudur.⁴² Tanrı Haçlıları muhatap alıp bir kitle inşa ederken onları seçtiğini de ifade etmiştir. Willermus'un anlatısı bu noktada fikir verici durmaktadır: Rab size kendisine bağlanmanızı öğütlemektedir. Kudüs ve çevresinde yaşayan kardeşlerinizi Mesih'in adını ortadan kaldırmaya çalışanlardan kurtarın, zira sizler varislersiniz.⁴³ Burada Haçlılara varislik üzerinden yapılan tanımlama Haçlı kimliğine en başta haklı bir meşruiyet kazandırmaktadır. Haçlılar bu sayede kendilerine göre meşru haklarını, Tanrı'nın vaadi ekseninde savunacakları yola bu üst kimlik çatısıyla çıkma avantajını yakalamışa benzemektedirler. Ayrıca Tanrı, Haçlılara seçilmişlik ve aynı oranda üstünlük de bahsettiğinden Haçlı kimliğinin bu yönü onları yeryüzünün hâkimleri kılacak içgüdüyü kendilerine sunmaktadır. Tanrı'nın vaadi bu yönüyle Haçlı kimliğini inşa eden bir

³⁷ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 59.

³⁸ Fulcherius Carnotensis, 50-51; Peter Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 57-59.

³⁹ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 50; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, I:89.

⁴⁰ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi "Kutsal Toprakları Kurtarmak"*, çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2009), 51-59.

⁴¹ Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 58-59; Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar-*, çev. Ergin Ayan (İstanbul: Ötüken, 2016), 52-53; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Say, 2014), 33-35; Ergin Ayan, çev., *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum* (İstanbul: Selenge, 2013), 50.

⁴² Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 50; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, I:89.

⁴³ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 53.

argüman içermektedir. Ayrıca Haçlıların bu kimliğe adapte olarak yeryüzünü kâfirlerden/putperestlerden temizleme temayülü Tanrı'nın vaaadinin gerçeğe dönüşmesi yolunda Haçlıları harekete geçirici bir dürtü olmuştur. Kudüs katliamı bu konuda oldukça iyi bir örnektir.⁴⁴ Haçlılar Kudüs'e girdiklerinde Tanrı'yı memnun etmek ve devlete nail olmak için büyük bir katliam yapmışlardır. Orada bulunan Haçlılar da kendilerini, Tanrı'yı memnun eden millet addetmişlerdir. Haçlı kimliğini konsolide eden bu düşünce, Haçlılara sefer düzenletmenin yanında; Haçlı kaynaklarının Tanrı destekli Haçlılara vaad ettiği şeyleri de yazmış olması Haçlı kimliğinin kanonik bir forma dönüşmesine dayanak teşkil etmiştir.⁴⁵ 21. Yüzyılda dahi Haçlı kimliğine yönelik referansla kurulan aidiyetler⁴⁶ Tanrı'nın vaaadinin Haçlı kimliğine tesirini ve zaman ötesi bir kapsama alanı icra ettiğini göstermektedir.

3. Tanrı Devleti ve Haçlı Milleti

Tanrı'nın bir devlet kurma arzusunu Hristiyan geleneğe baktığımızda Haçlılar çağından çok önce 5. Yüzyılda görmekteyiz. Aziz Augustinus'un Tanrı Şehri/Devleti isimli eseri yeryüzünün kurtuluşunun Tanrı Devleti sayesinde olacağına işaret etmektedir. Augustinus'a göre Tanrı Devleti'ni yeryüzü devletinden ayıran en temel fark; Yeryüzü devleti, Tanrı'yı yok sayarak benliğe duyulan sevgiye dayanırken; Tanrı Devleti benliği hor görerek Tanrı'ya karşı duyulan sevgi ve sadakate dayalıdır.⁴⁷ Augustinus bu düşüncesini Roma'nın yıkılması sonrasında Avrupa'nın kurtuluş reçetesi olarak serdetmiştir. Augustinus siyasal toparlanmanın bir ara yüzü olarak Tanrı Devleti düşüncesini parçalı Avrupa kıtasını birleştirmek için öne sürdüğünde, Kilise ve papalık aracılığıyla Haçlı seferlerine büyük bir ilham kaynağı olabileceğinin muhtemelen farkında değildi. Papalık, Haçlı Seferini dizayn ederken Tanrı'nın ağzından verdiği vaatlerle birlikte Tanrı Devleti'nin kurulması konusunda da gerekçe ve yol haritası oluşturmuştu. Bu arka plan Tanrı Devleti'nin Kudüs'te nasıl kurulacağı konusuna ışık tutarken; Haçlıları aynı ideal uğrunda hareket eden bir millet kıvamına getirmiştir.⁴⁸

Tanrı, Haçlı seferlerinde Hristiyanları seçip destekleyerek bazı vaatlerde bulunmuştu. Gerek bu seçilmişlik hali gerekse de vaatlerin varacağı nihai nokta olan Tanrı Devleti'nin kurulmasını Haçlı kaynaklarından okuduğumuzda Haçlı aklının ürettiği Tanrı tıpkı bir Romalı imparator edasını taşımaktadır. Carnotensis'ten aktarılan Papa Urbanus'un Clermont'ta aldığı kararlar muvacehesince dile getirilen düşünce Haçlı tasavvurundaki Tanrı'nın kemiyetini gözler önüne sermektedir. Burada Haçlıları ikaz eden Tanrı'nın-ki Papa ağzıyla-dışlediklerine bakılması elzemdir:

Eğer dikkatsizliğiniz ve ihmalkârlığınız yüzünden bir kurt koyunu kaparsa sadece Lord tarafından sizin için hazırlanan mükâfatı kaybetmekle kalmaz önce lictor'un asasıyla dövülür sonra da hızla lanetli mekâna atılırsınız.⁴⁹

⁴⁴ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 102-4; Peter Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 179-85; Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 363-64.

⁴⁵ Ayşe Çekiç, "Düşman Yaratma Aracı Olarak Tarih Yazımı: Haçlı Kaynaklarında Kutsal Şehir Algısı ve Kudüs", *Journal of Oriental Studies*, no. 42 (2023): 77-92.

⁴⁶ Kalın, *Ben Öteki ve Ötesi*, 43; Mike Paine, *Haçlı Seferleri*, çev. Cumhur Atay (İstanbul: Kalkedon, 2011), 9-11.

⁴⁷ Aurelius Augustinus, *The City Of God*, çev. John Grant, c. II (Edinburgh, 1909), 53; Aurelius Augustinus, *Tanrı Devleti (Seçmeler)*, çev. Öncel Sencerhan (Ankara: Bilgesu, 2021), 117; M. Ali-Levent Ağaoğulları-Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine* (Ankara: İmge, 2017), 128-30; Çekiç, "Aziz Augustinus'un Tanrı Devleti'ni Kurmak", 385; Ferhat Akdemir, "Augustinus'un Devleti İlahî mi Beşerî mi?: Tanrı Devleti (De Civitate Dei) Üzerinden Eleştirel Bir Okuma Denemesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24, no.1 (2024): 328; Ali Kurnaz, "Augustinus'un Tanrı Devleti Adlı Eserinde Devlet Düşüncesi", *Bozok SBD* 1, no. 2 (2023): 35-36.

⁴⁸ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 50-55.

⁴⁹ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 47; Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 63.

Tanrı ordusunun gerekenleri yapma konusunda ihmalkâr davrandığı durumlar gün yüzüne çıktığında Lord tarafından ödüllendirilmeyecekleri ve gerekirse de lictor-Roma imparatorluğunda elinde değnek dayakçı konumda bulunan memurlar- tarafından had cezası verileceği bildirilmektedir. Tanrı, tabiri caizse kral gibi davranmaktadır. Haçlı tasavvurundaki dakik Tanrı modeli Haçlıların iyi bir organizasyonla bir arada durmalarına yardımcı olmuşa benzemektedir. Zira bu tavır güçlü bir imparator tavrıdır, bu tavır sayesinde de hızlı bir organizasyon yapılabilir. Bununla ilintili olarak Haçlıların Kudüs'e giderek orada kuracakları Tanrı devleti konusunda Kral Davud'a güzelleme yapılarak şu ifadeler kullanılmaktadır:

Kutsal kent düşmanlarına teslim edilirken, tapınak yabancılara bırakılırken... Tanrı'nın coşkusuyula silahlanın, kılıçlarınızı kuşanın ve kudretlinin evlatları olun. Kim Tanrı'nın şeriatına bağlıysa bizimle birleşsin. Çıkınız, Rab sizinle olacak. Silahlarınızı kardeşlerimizin kanını döken Hristiyanlık adı ve inancının düşmanlarına karşı çevirin.⁵⁰

Tanrı Haçlılara silahlanmalarını ve Kudüs'ü Hristiyanlık adına kurtarmalarını öğütlemektedir. Bunun neticesinde de Tanrı Devleti kurulmuş olacaktır. Haçlıların Tanrı'nın dini Hristiyanlığı korumak ve Kudüs'ü kurtarmak adına kuracakları Tanrı Devleti, aynı zamanda bir düşman da yaratmaktadır. Müslümanların dönem itibariyle Kudüs'e hâkim konumda olmaları Tanrı Devleti'nin kurulması adına ortadan kaldırılması zaruri düşman kategorisine girmiş oldukları anlamını taşımaktadır. Tanrı Devleti, Anadolu'nun İslamlaşması karşısında Bizans'ın yaptığı kurtuluş çağrısına sunulan pragmatist bir gerekçe kabilinden değerlendirilebilir.⁵¹ Haçlı milleti açısından ise Müslümanları karşılarında konumlandırmış olmaları ve bunu tarihe mal edici materyallerle desteklemeleri⁵²-Haçlı kaynakları-onlara kimliğini keskinleştirici ve Tanrı devletinin kurulmasını hızlandırıcı bir saha açmıştır.

Haçlıların 15 Temmuz 1099'da Kudüs'e geldiklerinde yaptıkları katliama bakıldığında hem Tanrı Devleti'nin kime rağmen konumlandığı, hem de Haçlı kimliğinin "ötekisi/düşmanı" nı kesin bir şekilde resmederek Haçlı milleti olma yolunda fundamentalist bir forma nasıl evrildiği gözlemlenebilir. Haçlılar Kudüs'e varıncaya dek Antakya kuşatması⁵³ başta olmak üzere pek çok zorluk çekmişler ve tüm bu zorlukların karşısında Tanrı onları destekleyici işaretler göndermiştir.⁵⁴ Bu motivasyonlu yolculuğun neticesinde Haçlılar Kudüs'e girdiklerinde Tanrı'nın kentine devlet kurmak için girmiş bulunmaktaydılar:

Şimdi peygamberin kehaneti ve Mesih'in şu sözü tarihen gerçekleşmiş gibiydi: Uyan ey Kudüs, uyan kalk ayağa! Üzerindeki tozu silk! Kalk ey Kudüs tahtına otur. Boynundaki zinciri çöz ey Siyon.⁵⁵

Haçlılar siyonu kurtarmak adına geldiklerinde tek millet olduklarını ve Tanrı adına gayret ettiklerini Kudüs'te gerçekleştirdikleri katliamla göstermişlerdir. Haçlılar şehre adım attıkları andan itibaren Müslüman kadın, erkek, çocuk ve yaşlı ayırt etmeksizin ahaliyi-ki şehrin hâkimi olmasalar da Yahudiler de kıyımdan kurtulamamıştır-katliama tabi tutmuşlardır. Burada Müslümanların şehri kirlettikleri ve Tanrı devletine engel teşkil ettikleri düşüncesiyle onlara yapılan muamele Haçlıları ortak bir eylemde bulunmaya yöneltmiştir. Bu ortak eylem ise Haçlı kimliğini düşman karşısında berkitmiştir.

⁵⁰ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 52-53.

⁵¹ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan (Ankara: TTK, 2011), 334-36; J.Julius Norwich, *Bizans (Gerileme ve Çöküş Dönemi 1082-1453)*, çev. Selen Hırçın Reigel (İstanbul: Kabalcı, 2013), 54-56.

⁵² Çekiç, "Düşman Yaratma Aracı Olarak Tarih Yazımı", 92.

⁵³ Peter Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 92-103.

⁵⁴ Peter Tudebodus, 103-116-17; Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 220.

⁵⁵ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 322.

Haçlılar öğle vakti şehre girmeye başladılar. Tanrı bize yardım et! diyerek saldırıya geçen adamlarımızın ilk işi bayrağımızı surların üzerine dikmek oldu. Dehşet içindeki kâfirler ise şehrin dar sokakları boyunca kaçıyor Haçlılar da hızla onların peşine düşüyorlardı. Süleyman tapınağının çatısından atlayarak kaçmaya çalışan Müslümanların çoğu oklarla vurularak öldürülmüştü. Bu tapınakta yaklaşık on bin Müslümanın boynu vuruldu. Müslümanların hepsi kadın çocuk ayırt edilmeden katledildi. Müslümanların yaşarken iğrenç boğazlarından yuttukları Bizans sikkelerini bağırsaklarından çıkarmak için öldürür öldürmez karınlarını deştiler. Cesetleri büyük yığınlar halinde toplayıp yakarak küller arasındaki altınları kolaylıkla buldular.⁵⁶

Fulcherius'un aktarımıyla Tanrı'dan yardım talebiyle Kudüs'e giren Haçlılar inanılmaz bir katliam gerçekleştirmişlerdir.⁵⁷ Bu katliam bütün Haçlıları aynı amaç uğrunda birleştirmiş ve Haçlı milleti olarak bütünleştirmiştir. Öldürülenlerin cesetlerine yapılan muamele onların Tanrı düşmanı olarak tasavvur edilmeleri hasebiyle Haçlılar tarafından Müslümanlara müstahak bir uygulama olarak düşünülmektedir. Çünkü Tanrı'nın putperest Müslümanlara vakti geldiğinde ordusu eliyle gazap indireceği düşüncesi Haçlı muhayyilesinde önemli bir yer tutmaktadır.⁵⁸ Bu yüzden Kudüs katliamı Tanrı'nın intikamı olarak devletini teşekkül etmezden az evvel Müslümanları ortadan kaldırması olarak tasavvur edilmektedir. Müslümanlara uygulanan katliam Tanrı Devleti'ne giden yol haritasında uygulanması gerekli bir adımdır.

Batıl inançlarıyla Rabbin kutsalını kirletenlerin ve müminleri mahrum bırakanların günahlarının kefareti ölümleri ve kanlarıyla temizlemeleri için bu Tanrı'nın adaleti idi. Her yerde yatan cesetlere ve kanla örtülen insan uzuvlarına bakmak korkunçtu. Ve sadece parçalanmış cesetler ve kesilmiş kafalar kötü bir manzara teşkil etmiyor, baştan ayağa kana bulanmış galiplerin görüntüsü de ürpertiyordu.⁵⁹

Tanrı, devletinin kurulması noktasında bütün Haçlıları seferber etmenin yanında Haçlılara geniş bir imtiyaz alanı da açmışa benzemektedir. Haçlıların Müslümanlara muamelesini, galiplerin görüntüsü dahi ürpertiyordu sözüyle aktaran Haçlı müellifinin yaklaşımı bu durumu sarıh bir şekilde göstermektedir. Haçlı kaynaklarının Tanrı tasavvuru putperest saydığı Müslümanlara karşı oldukça acımasızken, Haçlıları geniş yetkilerle donatıp aynı ideal uğrunda birleştirmiştir. Bunun akabinde ise Haçlı milleti, Tanrı devleti vasıtasıyla yeryüzü imkânlarına memur tayin edilmişlerdir.

Cennette olduğu gibi yeryüzünde de her şeyi O planlar ve arzularına göre düzenler. Bunu düşünerek ben bizim dönemimizde Tanrı, Batı'ya Doğu'ya çevirdiği için dua ediyorum.⁶⁰ Zalim halk Tanrı'nın gücüyle perişan edildi. Filistin ovalarında yatan bedenleri kurtların ve sırtlanların yemeği olmaya başladı.⁶¹

Fulcherius'un altını çizdiği nokta çok manidar gözükmektedir. Tanrı'nın Haçlıların yönünü Doğu'ya çevirdiği vurgusu Doğu'nun imkânlarını da Haçlılara bahsettiği manasını taşımaktadır. Haçlılar, Tanrı Devleti'ni Kudüs'ü zapt ederek kurduklarında, Haçlı milleti olarak Tanrı vatandaşlığını kazanmışlardır. Tanrı devleti aracılığıyla da Haçlılar ontolojik varlık sebeplerini düşman olarak gördükleri Müslümanlar üzerinden oluşturmuşlardır. 15

⁵⁶ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 104-5; Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 122-23.

⁵⁷ Ziya Polat, "Kudüs Katliamı Bağlamında Haçlı Seferlerinin Sebepleri", *Milel ve Nihal* 16, no. 1 (2019): 177-94.

⁵⁸ Raimundus Aquilers, *Haçlılar Kudüs'te*, 52.

⁵⁹ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 363.

⁶⁰ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 248.

⁶¹ Fulcherius Carnotensis, 220; Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 243.

Temmuz 1099'da Haçlılar Kudüs'ü zapt ettiklerinde Tanrı Devleti'nin kurulduğuna ve yeryüzünün hâkimleri olduklarına kani olmuşlardır.

Sonuç

Haçlı Seferleri tarihi bir yönüyle Avrupa dünyasının dini ve dünyayı anlamlandırdığı uzun soluklu bir süreçtir. Avrupa'da Batı Roma'nın yıkımı sonrasında ortaya çıkan otorite boşluğunu kilise ve patristik düşünce kapatmaya çalışmıştır. Feodalitenin kıta Avrupası'na bıraktığı tahribatın akabinde ekonomik sıkıntılar, sosyal sorunlar, siyasi krizler ve dinsel buhranlara cevap niteliğinde ortaya çıkan Haçlı Seferleri, Batı dünyasını toparlayıcı bir düşünsel zemin inşa etmiştir. Kilisenin Haçlı Seferlerini dizayn etmesindeki güç temerküzü de bununla ilintili bir mevzudur; zira Roma siyasasının yerini kilise aldığında "devlet" in yapması gerekenleri de üstlenmiştir. Bu durumda kilisenin Haçlı seferlerindeki birincil rolü dini ve devleti Hristiyanlık nosyonuyla Haçlı kimliği ekseninde birleştirmiş olmasıdır. Bu birleştirici güç Avrupalı milletlere içerisinde buldukları sorunlardan kurtulma fırsatı sunmuştur. Bu minvalde kutsal toprakları ve Kudüs'ü kurtarmak adına başlatılan seferlerin yürütücüsü olarak Tanrı, Haçlıların en büyük koruyucusu ve destekçisi olmuştur. Bu makalede Haçlı seferlerinin icat ettiği Tanrı'ya odaklanılarak "Tanrı", Haçlı aklının ürünü olan metinlerden yola çıkarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Haçlıların Tanrısı ilk etapta onlara sefere çıkmaları için direktifler veren ve Doğu'daki din kardeşlerine yardım etmelerini arzulayan bir Tanrı formuyla karşımıza çıkmaktadır. Haçlılar bu yolculukta daimî olarak Tanrı tarafından desteklenecekler ve Tanrı onlara zafer bahşedecektir. Bu yönüyle bakıldığında seferin başarı paydası, başlangıç itibariyle oldukça yüksek bir mahiyet arz etmektedir. Çünkü Haçlılar bu yolculukta muzaffer olacaklarına inanmış gözükmektedirler. Bu durum Haçlılara seçilmişlik hissi bahşetmektedir. Tanrı'nın bu yönüyle Haçlı seferlerine başlangıç itibariyle olumlu bir tesirinin olduğu söylenebilir.

Seferlere çıkan Haçlılara Tanrı bir takım vaatlerde bulunmuştur ki bu durumda Haçlı seferinin ilkinden itibaren Haçlı kazanımları yönünde bir manifesto niteliği taşımaktadır. Haçlı kazanımları tekilden tümele düşünüldüğünde bireysel manada her kim olursa olsun-katil, hırsız, isyankâr vb.-sefere katılan herkese bağışlanma bahşetmektedir. Akabinde bu affediliş neticesinde Tanrı Haçlılara zenginlik bahşedecektir. Bu maddi kazanım ancak Haçlılar aynı ideal uğrunda hareket ettikleri sürece onlara verilecektir. Aynı ideal yani Tanrı Devleti'ni kurmak yolunda ortak hareket eden Haçlıları Tanrı, parçalı ve güçsüz durumdan da kurtararak Kudüs başta olmak üzere Doğu'daki düşmanlarına (Müslümanlar) karşı birleştirecektir. Bu, dönemin parçalı Avrupası düşünüldüğünde en büyük kitlesel/tümel fayda kabilindedir. Haçlılara Kudüs'te bir devlet bahşedeceğinin altını çizen Tanrı, Haçlıların Kudüs'e varıncaya kadar yaşadığı sorunlara göğüs germelerinde de yardımcı olmuştur. Bu sayede Kudüs'te bir devlete varis olan Haçlılar hem Tanrı Devleti'ni yeryüzünde kurarak büyük bir zafere nail olmuşlar hem de Tanrı'nın vatandaşlığına Haçlı milleti olarak erişmişlerdir. En başta seçilmişlik hissiyle yola çıkan Haçlıların Kudüs başta olmak üzere bölgede yaptıkları katliamların Tanrı'nın intikamını almak adına olması da uzun vadede Haçlıların kendilerini kime karşı konumlandıracaklarına bir vizyon teşkil etmiştir. Bu yönüyle Haçlıların Tanrısı başta Bizans'ı Anadolu cenahından sıkıştıran Müslümanlar olmak üzere tüm Müslümanları Haçlıların düşmanı ilan etmiştir. Bu düşmanlık aynı zamanda Tanrı Devleti'nin düşmanlarını da parlatmıştır.

Sonuç itibariyle Haçlı seferleri Papalık eliyle Hristiyan ümmete devlet kurmayı amaçlayan dakik ve organizasyon temelli bir Tanrı icat etmiştir. Haçlı tasavvurunun icadı olan "Tanrı"

savaştan kaçınmayan, kendine inanmayan ortadan kaldıran, katliamdan keyif alan ve devletin kurulması için her yolu mübah sayan bir Tanrı olarak bizi karşılamaktadır. Bu yönüyle Haçlı Tanrı tasavvuru, Haçlıların Kudüs'e kadar uzanmasında ve Kudüs'ün Haçlılar eliyle zapt edilmesinde önemli bir faydaya tekabül etmektedir.

Kaynakça

1. Birincil Kaynaklar

- Abu'l Farac, Bar Hebraeus Gregory. *Abû'l-Farac Tarihi*. Çeviren Ömer Rıza Doğrul. C. II. Ankara: TTK, 1999.
- Attaleiates, Mikhael. *Tarih*. Çeviren Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 2008.
- Augustinus, Aurelius. *Tanrı Devleti (Seçmeler)*. Çeviren Öncel Sencer. Ankara: Bilgesu, 2021.
- Augustinus, Aurelius. *The City Of God*. Çeviren John Grant. C. II. Edinburgh, 1909.
- Ayan, Ergin, çev. *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum*. İstanbul: Selenge, 2013.
- Bachrach, B.S-D.S, çev. *The Gesta Tancredi of Ralph of Caen*. England: Ashgate, 2005.
- Caffaro. *Genoa and The Twelfth-Century Crusades*. Çeviren Martin-Jonathon Hall-Phillips. England: Ashgate, 2013.
- Fulcher of Chartres. *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*. Çeviren F.R. Ryan. The University of Tennessee Press, ty.
- Fulcherius Carnotensis. *Kudüs Seferi "Kutsal Toprakları Kurtarmak"*. Çeviren İlcan Bihter Barlas. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2009.
- Hill, Rosalind, çev. *Gesta Francorum The Deeds of The Franks and The Other Pilgrims to Jerusalem*. Oxford: Clarendon Press, 1979.
- Willermus Tyrensis. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar-*. Çeviren Ergin Ayan. İstanbul: Ötüken, 2016.
- William Archbishop of Tyre. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. C. I. New York: Columbia University Press, 1943.

2. Araştırma, İnceleme ve Telif Eserler

- Agibalova-Donskoy, Ye.-G. *Ortaçağ Tarihi*. Çeviren Çağdaş Sümer. İstanbul: Yordam, 2017.
- Ağaoğulları-Köker, M. Ali-Levent. *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge, 2017.
- Bewes, Timoty. *Şeyleşme (Geç Kapitalizmde Endişe)*. Çeviren Deniz Soysal. İstanbul: Metis, 2017.
- Cahen, Claude. *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*. Çeviren Mustafa Daş. İstanbul: Yeditepe, 2016.
- Cardini, Franco. *Avrupa ve İslam*. Çeviren Gürol Koca. İstanbul: Literatür, 2004.
- Cobb, Paul M. *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. Çeviren Ekin Duru. İstanbul: Say, 2018.
- Cox M. A., George W. *Haçlı Savaşları Tarihi*. Çeviren İhsan Durdu. İstanbul: Ark, 2018.
- Daniel, Norman. *The Arabs and Mediaeval Europe*. London: Longman, 1975.
- Dawson, Christopher. *Batı'nın Oluşumu*. Çeviren Dinç Tayanç. İstanbul: Dergâh, 1997.
- Demirkent, Işın. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997.
- Duruy, Victor. *Orta Çağ tarihi*, Çeviren İpek Kalaycıoğlu. Ankara: Fa Kitap, 2022.
- Eco, Umberto. *Ortaçağ (Barbarlar-Hristiyanlar-Müslümanlar)*. Çeviren Leyla Tonguç Basmacı. İstanbul: Alfa, 2014.
- Frankopan, Peter. *The First Crusade*. Cambridge: Harvard University Press, 2012.
- Halil Halid Bey, Çerkez Şeyhizade. *Hilal ve Haç Kavgası*. Çeviren Gazanfer Şahin. İstanbul: Babıali Kültür yayınları, 2017.
- Hillenbrand, Carole. *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. Çeviren Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Alfa, 2015.
- Holt, P.M. *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu*. Çeviren Özden Arıkan. İstanbul: TVYY, 1999.
- Jones, Dan. *Haçlılar: Kutsal Topraklar Uğruna Yapılmış Savaşların Kanla Yazılmış Öyküsü*. Çeviren Melisa Miller. İstanbul: Kuzey Yayınları, 2020.
- Jotischky, Andrew. *Crusading and the Crusader States*. Routledge, 2004.

- Kalın, İbrahim. *Ben Öteki ve Ötesi*. İstanbul: İnsan, 2016.
- Kerr, Gordon. *Charlamagne'den Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*. Çeviren Cumhur Atay. İstanbul: Kalkedon, 2011.
- Lane Poole-Gilman, Stanley -Arthur. *Endülüs: Arapların İspanya'yı Fethi ve Sonrası*. Çeviren Ekin Duru. İstanbul: Say, 2021.
- Le Goff, Jacques. *Ortaçağ Batı Uygarlığı*. Çeviren Hanife-Uğur Güven. Ankara: Doğu Batı, 2015.
- Maalouf, Amin. *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*. Çeviren Ali Berktaş. İstanbul: YKY, 2016.
- Mez, Adam. *Onuncu Yüzyılda İslam Medeniyeti: İslam'ın Rönesansı*. Çeviren Salih Şaban. İstanbul: İnsan, 2014.
- Michaud. *Histoire des Croisades*. Paris, 1860.
- Michaud, J.F. *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*. Çeviren Güray Kırpık. Ankara: Lotus, 2011.
- Mombert, Jacob I. *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*. Çeviren Çağrı Yüksek. İstanbul: İndie, 2021.
- Morrison, Cecile. *Haçlılar*. Çeviren Nermin Acar. Ankara: Dost, 2005.
- Nietzsche, Friedrich. *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. Çeviren A. Turan Oflazoğlu. İstanbul: Bilgi, 1964.
- Norwich, J.Julius. *Bizans (Gerileme ve Çöküş Dönemi 1082-1453)*. Çeviren Selen Hırçın Reigel. İstanbul: Kabalcı, 2013.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. Çeviren Fikret Işıltan. Ankara: TTK, 2011.
- Paine, Mike. *Haçlı Seferleri*. Çeviren Cumhur Atay. İstanbul: Kalkedon, 2011.
- Peter Tudebodus. *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*. Çeviren Süleyman Genç. İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.
- Pirenne, Henri. *Avrupa Tarihi*. Çeviren Sinan Akbaytürk. İstanbul: Selenge, 2022.
- Pirenne, Henri. *Hız Muhammed ve Charlemagne*. Çeviren Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Yayınları, 2006.
- Raimundus Aquilers. *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*. Çeviren Süleyman Genç. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2019.
- Riley Smith, Jonathan. *What Were the Crusades?*. San Francisco: Ignatius Press, 2002.
- Rouso, Henry. *Şimdiki Zamanın Tarihini Yazmak Tarih, Tarihçi ve Çağdaşlık*. Çeviren Volkan Çandar. İstanbul: İletişim, 2021.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*. Çeviren Fikret Işıltan. C. 1. Ankara: TTK, 2008.
- Russell, Bertrand. *Batı Felsefesi Tarihi Ortaçağ*. Çeviren Muammer Sencer. Ankara: Bilgi, 1972.
- Shouthern, R.W. *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*. Çeviren Ahmet Aydoğan. İstanbul: Yöneliş, 1970.
- Turan, Osman. *Selçuklular ve İslâmiyet*. İstanbul: Ötüken, 2010.
- Watt, W. Montgomery. *İslam'ın Ortaçağ Avrupası Üzerindeki Etkisi*. Çeviren Ü. Hüsrev Yolsal. Ankara: Bilgesu, 2013.

3. Süreli Yayınlar

- Akdemir, Ferhat. "Augustinus'un Devleti İlahî mi Beşerî mi?: Tanrı Devleti (De Civitate Dei) Üzerinden Eleştirel Bir Okuma Denemesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 24, no. 1 (2024): 328.
- Çekiç, Ayşe. "Aziz Augustinus'un Tanrı Devleti'ni Kurmak: Papa II. Urbanus ve Haçlı Savunusu". *Akademik İncelemeler Dergisi* 18, no. 2 (2023): 381-401.
- Çekiç, Ayşe. "Düşman Yaratma Aracı Olarak Tarih Yazımı: Haçlı Kaynaklarında Kutsal Şehir Algısı ve Kudüs". *Journal of Oriental Studies* no. 42 (2023): 75-94.
- Kurnaz, Ali. "Augustinus'un Tanrı Devleti Adlı Eserinde Devlet Düşüncesi", *Bozok SBD* 1, no. 2 (2023): 35-36.
- Polat, Ziya. "Kudüs Katliamı Bağlamında Haçlı Seferlerinin Sebepleri", *Milel ve Nihal* no. 16/1 (2019): 175-198.

Summary

The Crusades were a series of campaigns organised over a period of nearly two centuries. In quantitative terms, even in this respect, the success of the expeditions can be easily seen. There are many reasons behind the success of the Crusades. Perhaps the most important of these reasons was the Crusaders's envision of God, which provided their internal motivation. The most original aspect of this article, which examines the role of God in the crusades led by the Papacy, is that it focuses on the profile of God in the minds of the crusaders rather than the actual presence of God. This study, which is an answer to the question of how the Crusades were influenced by the fact that the Crusaders invented a God for themselves under the moderation of Pope Urbanus II and the church environment, consists of an introduction, three chapters and a conclusion.

The Crusades emerged as a product of Europe's efforts to get rid of its material, spiritual, political and social dilemmas. In this case, it seems inevitable that the expeditions would provide both religious and worldly benefits. Both the papal desire to stop the Seljuk advance in Anatolia and the idea of taking Jerusalem from the Muslims upon Byzantium's request for help are the two main motives of the campaigns. The Crusaders had a great responsibility here. Many of them wish to be sure of their fate on their way to the Eastern countries and Jerusalem, which they have never seen before. At this point, Pope Urbanus, who preached the Crusades, and the dominant role of the church succeeded in giving the Crusaders the assurance they hoped for. The underlying reason for this success was the idea that it was actually God who wanted the expedition to take place. From the Crusader sermon preached at Clermont onwards, God seems to have been involved in the crusade through the Papacy. The Crusaders imagined God on their side and as their supporter. For the Crusaders, this situation not only offered a sense of election, but also a sense of God's promise. According to Crusader thought, God is permanently on the side of the Crusaders, and he himself willed the crusade to take place. The Crusader sources are rich in information about this. God assured the Crusaders that in return for their participation in the crusade he would grant them widespread amnesty and worldly riches. This situation was a great source of morale for the Crusaders who embarked on a long journey. The perception of religion of the existing European nations had a great influence on the Crusaders's thinking. The actualisation by the Crusaders of the idea of the State of God, which St. Augustine gifted to the Christian historical and theological imagination, on the axis of God's will, became a catalyst for the Crusaders's march to Jerusalem. In the Crusader sources, God's providence for the liberation of Jerusalem must be seen as a reflection of the Crusaders's worldly desires. Because when the Crusaders set out to capture Jerusalem with the slogan "God wills it this way", they gained a wide range of benefits. The first is that they have eliminated the inadequacy of the European continent and the psychological impact of this by turning towards the East. Subsequently, the surplus people in Europe were directed to the East, and since the Papacy took the lead in this, it always spoke through the mouth of God. The idea that the Crusaders were backed by God gave them a licence for all kinds of aggression and plunder. This made the Crusaders not only materially rich but also intellectually superior. The fact that they thought that they were approved by God made it easier for them to participate in the crusades without hesitation, and the existing conception of God provided a great benefit in the realisation of the Crusades. Moreover, the tendency to take revenge on the Muslims, whom God considered infidels, created a very useful enemy for the Crusaders. In this way, the Crusaders constructed a "Crusader Identity" as those who fought the enemies of God. This identity was not only instrumental in the conquest of Jerusalem, but also an important phase in the Crusaders's invention of their own God. Not only did the Western imagination invent a God to suit its needs through the Crusades, but through this idea they learned an effective methodology for both religious reform and the creation of a Crusader enemy. As a result, the relationship between the Crusaders's God of organisation and desire for a state and the success of the campaigns is directly proportional. The Crusaders's view of God as a motivating and organising God was an important factor that facilitated the Crusades and their success.